

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF FUTURE OFFICERS' COMPETITIVENESS

Стаття присвячена одній з актуальних науково-педагогічних проблем – аналізу сутнісної характеристики конкурентоспроможності майбутніх офіцерів. Зокрема, розкривається сутність таких понять, як «конкуренція» та «конкурентоспроможність». Встановлено, що конкуренція є двигуном економічного прогресу, механізмом саморегуляції ринкової економіки, процесом, за допомогою якого люди отримують та передають знання. Головна особливість конкуренції полягає у тому, що саме завдяки їй відбувається суперництво, змагання у будь-якій сфері між окремими суб'єктами, зацікавленими у досягненні однакових цілей. Основна увага зосереджена на представленні наукових підходів до визначення конкурентоспроможності, яку переважно розглядають як комплекс характеристик, переваг, якостей, здатностей, що задовольняють одночасно потреби суспільства, підприємства та особистості. У нашому розумінні конкурентоспроможність майбутніх офіцерів є комплексною інтегративною характеристикою, що передбачає сукупність особистісно-професійних, ділових, моральних якостей та характеристик, що відображають гармонійність розвитку та забезпечують «здорову» конкуренцію. На основі аналізу соціально-психологічних досліджень представлено характеристики конкурентоспроможної особистості, серед яких провідними є творчі нахили та здібності, цілеспрямованість та рішучість, зважений ризик та потреба у незалежності, розвиток. Зроблено спробу згрупувати характеристики конкурентоспроможних майбутніх офіцерів, зосередивши увагу на соціальних та моральних, інтелектуальних та ділових, комунікативних та організаторських якостях у професійних характеристиках. Встановлено, що конкурентоспроможність є показником успішності та якісною характеристикою особистості, що передбачає соціальний (професійна соці-

алізація) та психологічний (професійний розвиток) аспекти.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, майбутні офіцери, сутнісна характеристика.

The article is devoted to one of the most important scientific and pedagogical problems – analysis of the essential characteristics of the future officers' competitiveness. In particular, it is exposed the essence of such concepts as competition, competitiveness. It is established, that competition is the engine of economic progress, the mechanism of self-regulation of a market economy. People receive and convey knowledge with this process. The main feature of the competition lies in the fact that it evokes competition in any sphere between individual actors interested in achieving the same goals. The main focus is based on the presentation of scientific approaches to the definition of competitiveness. That is mainly considered as a complex of characteristics, benefits, qualities, abilities that simultaneously meet the needs of society, enterprise and personality. In our understanding, the competitiveness of future officers is a complex integrative characteristic that includes a combination of personality-professional, business and moral qualities and characteristics that reflect the harmony of development and provide "healthy" competition. There is the basis of socio-psychological research, the presented the analysis on characteristics of a competitive personality. Among those characteristics there are creative tendencies and abilities, the purposefulness and determination, the weighted risk, the need for independence, and development. An attempt is made to complex the characteristics of competitive future officers, focusing on social and moral, intellectual and business, communicative and organizational qualities and professional characteristics. It has been established, that competitiveness is an indicator of the success and qualitative characteristics of the individual, which involves social (professional socialization) and psychological (professional development) aspects.

Key words: competition, competitiveness, future officers, essential characteristic.

УДК 378.6:355.23(477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-1-29>

Олло В.П.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри продовольчого та речового забезпечення
Військової академії (м. Одеса)

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Для сучасної української держави характерний високий рівень інтеграційних процесів, у тому числі й у сфері вищої освіти та професійної підготовки майбутніх офіцерів. Суспільство висуває високі вимоги до професіоналів, що мають бути зосереджені на інтелектуально-професійному розвитку, творчій реалізації власних сил, формуванні лідерської позиції, розвитку комплексу особистісно-професійних компетенцій, а також таких рис, як універсальність та професійна мобільність. Зазначені характеристики визначають потенціал майбутніх офіцерів щодо вирішення складних професійних завдань. У комплексі вони формують конкурентоспроможність. Під час навчання у військових закладах вищої освіти курсанти опа-

нують вміння приймати відповідальні рішення у екстрених ситуаціях, швидко та правильно орієнтуватись у складних ситуаціях службово-професійної діяльності, вести за собою людей, формувати колектив односторонців. Усе це потребує належного рівня сформованості конкурентоспроможності, що передбачає позитивне сприйняття професії як сенсу буття та сфери реалізації.

Актуальність проблеми підвищення якості підготовки майбутніх офіцерів у сучасних складних соціально-політичних умовах визначається низкою чинників. По-перше, від якості їхньої підготовки залежить рівень обороноздатності держави, бойової готовності та боєздатності Збройних сил України. По-друге, якість освіти визначає розвиток військової науки й техніки, озброєння та засто-

сування. По-третє, якість підготовки офіцерських кадрів сприяє формуванню важливості й престижності військової служби. По-четверте, якість військової освіти сприяє формуванню військової еліти, загальної культури військового середовища та визначає їх позитивний вплив на суспільство та статус військовослужбовців у суспільстві. По-п'яте, якість здобутих військовими фахівцями у військових закладах вищої освіти знань, умінь, навичок визначає їхню спроможність з високим ступенем ефективності виконання завдань, що постають перед ними у миротворчих операціях, дієво сприяє утвердженню авторитету нашої держави та її Збройних сил на міжнародній арені [9]. Важливим щодо нашого дослідження є виокремлення ще одного чинника. Йдеться про якість підготовки фахівців у військових закладах вищої освіти, що набуває все більшого значення у забезпеченні конкурентоспроможності військової освіти нашої держави серед інших країн, де готують військових професіоналів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Відзначимо, що загальні підходи професійної підготовки майбутніх офіцерів представлено у роботах О. Бойко, А. Вітченко, О. Войцехівського, В. Дзюби, О. Євсюкова, В. Зеленого, Ю. Лісниченко, О. Маслій, І. Хорєва, В. Яковенко та інших. Теоретичні та практичні аспекти конкурентоспроможності персоналу широко висвітлено у працях В. Близнюк, Д. Богині, Т. Бучинської, А. Ваврик, І. Гаврилук, Л. Карамушки, Л. Майстер, М. Семикіної, О. Філь та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз літератури свідчить, що більшість наукових праць присвячується дослідженню конкурентоспроможності організацій, продукції, значно менша частка публікацій – проблемі конкурентоспроможності персоналу. Окрім цього, розв'язання цієї проблеми гальмується застарілими підходами до кадрової роботи з військовослужбовцями; неадаптованістю методичного інструментарію щодо оцінювання конкурентоспроможності військовослужбовців. Більш детального розгляду потребують підходи до теоретико-методичного обґрунтування конкурентоспроможності майбутніх офіцерів та його змістових характеристик.

Мета статті полягає у розкритті сутності терміна «конкурентоспроможність» та виокремлення головних характеристик конкурентоспроможності майбутніх офіцерів.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з тим, що «конкурентоспроможність» є ключовим поняттям нашого науково-педагогічного дослідження, виникає необхідність у тлумаченні понять «конкурентоспроможність» та «конкурентоспроможність». Термін «конкурентоспроможність» має походження від латинського «conspicere», що означає «рухатися в одному напрямку» [2]. Якщо розглядати конкурентоспро-

можність людини в організації, йдеться про її здатність зосереджуватися на спільних цілях та підтримувати сталий темп у процесі їх досягнення. Конкурентоспроможність є економічним процесом взаємодії, взаємозв'язку і боротьби між підприємствами для забезпечення кращих можливостей збуту своєї продукції, задоволення різноманітних потреб покупців і одержання найбільшого прибутку [1]. Конкурентоспроможність як рушійну силу розвитку суспільства Л. Карамушка, О. Філь [11] розуміють як процес, за допомогою якого люди отримують та передають знання, як суперництво нового, інноваційного зі старим та традиційним. Отже, ефективна конкурентоспроможність – це конкурентоспроможність нового типу, що побудована на новаторстві, а тому позитивне ставлення до конкурентоспроможності сприяє формуванню потреби ставати або залишатися конкурентоспроможною особою.

Нам імпонує трактування конкурентоспроможності, яке представив Нобелівський лауреат з економіки у 1974 році, австрійський учений Ф. Хайек, який наголошував, що конкурентоспроможність – це процес, за допомогою якого люди отримують і передають знання [21]. погоджуємося із вітчизняними дослідниками [14] в тому, що, хоча нині й немає загальноприйнятого визначення поняття «конкурентоспроможність», всі одностайно визначають, що конкурентоспроможність є однією з найяскравіших відмінних рис бізнесу, двигуном економічного прогресу, механізмом саморегуляції ринкової економіки. У контексті нашого дослідження ми розглядатимемо конкурентоспроможність з позиції підходу, характерного для маркетингової теорії, згідно з якою конкурентоспроможність визначають як змагальність, суперництво у будь-якій сфері між окремими суб'єктами, зацікавленими в досягненні однакових цілей. Слід зазначити, що конкурентоспроможність є однією з базових категорій, що широко використовуються в категоріальному апараті економічних та управлінських наук. У перекладі з латинської означає суперництво, боротьбу за досягнення найкращих результатів [12, с. 28]. На переконання Г. Скудар, «конкурентоспроможність – це багатостороння економічна категорія, яка може розглядатися на рівні товару, товаровиробника, галузі, країни. Конкурентоспроможність зумовлена економічними, соціальними та політичними факторами позиції країни або товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках» [18, с. 31].

З метою визначення поняття «конкурентоспроможність персоналу» представимо аналіз наявних підходів до цієї проблеми (табл. 1).

Аналізуючи всю багатогранність категорії «конкурентоспроможність персоналу», варто звернути увагу на точку зору М. Семикіної [17, с. 100], яка представляє конкурентоспроможність з таких позицій:

– як здатність працівника в умовах ринкової кон'юнктури відповідати попиту роботодавця,

Визначення конкурентоспроможності з різних наукових підходів

Автор	Змістове наповнення поняття «конкурентоспроможність»
Д. Богиня [3]	Конкурентоспроможність – це сукупність якісних і вартісних характеристик специфічного товару «робоча сила», що забезпечує задоволення потреб роботодавців у працівниках певної кваліфікації і характеризує споживчі властивості робочої сили до ефективної праці
О. Грішнова [6]	Конкурентоспроможність – це відповідність якості робочої сили потребам ринку, можливість перемагати в конкуренції на ринку праці, тобто повніше порівняно з іншими кандидатами задовольняти вимоги роботодавців за рівнем знань, умінь, навичок, особистих рис
О. Грошелева, О. Рябцева [7]	Конкурентоспроможність являє собою здатність робочої сили реалізувати сукупність особистих, професійних та ділових якостей та задовольнити вимоги роботодавців
М. Казаков [10]	Конкурентоспроможність – це міра розвитку комплексу задіяних у процесі трудової діяльності вмінь і навичок усіх працівників підприємства
В. Коломієць [13]	Конкурентоспроможність – це сукупність джерел конкурентних переваг і самих переваг у персоналу підприємства та здатність персоналу реалізувати власні конкурентні переваги, що задовольняє одночасно потреби суспільства, підприємства та працівника
В. Данюк, В. Петюк, С. Цимбалюк [15]	Конкурентоспроможність – це здатність управлінців своєчасно виявляти загрозу для діяльності підприємства, вирішувати проблеми, генерувати ідеї, винаходити швидше поставлених цілей та виконання підприємством його місії
Р. Фатхутдінов [20]	Конкурентоспроможність характеризується умінням розробити систему забезпечення конкурентоспроможності підприємства та управляти колективом

критеріям та мінливим вимогам ринку праці порівняно з характеристиками інших осіб, які шукають роботу;

- як сукупність якісних і вартісних характеристик робочої сили, що характеризуються попитом на ринку праці;

- як співвідношення корисного ефекту від споживання трудових послуг робочої сили та їх ціни, адекватної загальній сумі витрат на підготовку, використання, відтворення та розвиток робочої сили.

Представлений підхід до визначення категорії «конкурентоспроможність» характеризує її не просто як сукупність кількісних та якісних характеристик, що здатні забезпечити ефективну роботу підприємства, але й враховує саму ефективність залучення та використання персоналу організації.

Оскільки нині немає універсального визначення поняття «конкурентоспроможність», спробуємо представити основні характеристики зазначеного феномена. По-перше, виникає необхідність досліджувати та формувати конкурентоспроможність стосовно кожної окремої людини – фахівця з урахуванням специфіки його професійної діяльності. По-друге, доволі значущою є характеристика конкурентоспроможності відображати міру відповідності індивідуальних професійних якостей працівника потребам роботодавців у необхідній функціональній якості праці. Згідно з цим критерієм і здійснюється відбір претендентів щодо заповнення вакансій. По-третє, конкурентоспроможність окремих працівників прямо пропорційно впливає на загальну конкурентоспроможність персоналу організації/фірми. По-четверте, невід'ємним складником конкурентоспроможності персоналу на ринку є маркетинговий складник, представле-

ний задоволеністю споживачів/клієнтів, позитивним іміджем підприємства.

Ми переконані, що сучасне соціально-економічне середовище вимагає від особи безперервного навчання, новаторства і творчості у праці, вміння швидко опановувати новітні технології. Відповідно, сучасні умови вимагають від конкурентоспроможного фахівця, крім наведених вище характеристик, універсальності, гнучкості до змін, професійного розвитку, самовдосконалення. Проведений аналіз дає змогу сформулювати таке визначення конкурентоспроможності майбутніх офіцерів: це комплексна інтегративна характеристика, що передбачає сукупність особистісно-професійних, ділових, моральних якостей та характеристик, що відображають гармонійність розвитку і забезпечують «здорову» конкуренцію. Слід урахувати факт, що «на конкурентоспроможність персоналу впливають не лише психофізіологічні, соціальні та моральні особливості працівників, але й належний ступінь задоволеності працівника своєю працею» [4, с. 75].

Основними характеристиками конкурентоспроможної особистості дослідники називають схильність до творчості (творчі здібності та нахили); цілеспрямованість та рішучість; вміння йти до розуміння (зважений ризик); потребу в незалежності (автономії); потребу в досягненнях (подальшому розвитку) [5; 8].

По-іншому виокремлює характеристики конкурентоспроможності В. Погрібна, зосереджуючи увагу на постійній готовності до праці, невдоволеності собою, прагненні до подальшого самовдосконалення, особливий енергетичний одержимості в оволодінні черговим акме, надзвичайній зосередженості на справі. Конкурентоспроможного фахівця вирізняють підвищені вимоги до себе і

колег, критичність і непримириме ставлення до всього, що заважає роботі, добровільні самообмеження у способі життя, у задоволенні деяких потреб, інтересів, звуження кола спілкування, байдужість до всього стороннього, відчуття драматичного розриву між собою і довколишніми, певна «професійна самотність» [16].

Враховуючи специфіку професійної діяльності майбутніх офіцерів, ми виокремили характеристики конкурентоспроможної особистості, а саме:

1) соціальні і моральні якості: відповідальність, порядність, самостійність, ініціативність, обов'язковість, толерантність, сміливість, здатність до компромісів, ясність і чіткість громадянської позиції, здатність відстоювати свої права, громадянська мужність;

2) інтелектуальні і ділові якості: професіоналізм, цілеспрямованість, компетентність, системність, нестандартність та критичність мислення;

3) професійні характеристики: стресостійкість, енергійність, працелюбність, здатність вирішувати складні завдання, вміння мобілізуватися, ризикувати, доводити розпочату справу до кінця, контролювати ситуацію, нести відповідальність за себе та інших;

4) комунікативні та організаторські якості: адаптивність, комунікабельність, емпатія, вимогливість, вміння переконувати та вести діалог, об'єднувати людей та створювати команду, делегувати повноваження, організувати та мобілізувати колектив для вирішення поставленої задачі, контролювати роботу колективу.

На нашу думку, названі вище характеристики сприятимуть розвитку конкурентоспроможної особистості, що дасть змогу забезпечити швидку адаптацію до професійної діяльності, сформувати готовність до зазначеної діяльності, виконувати завдання за найвищими стандартами, ініціювати та впроваджувати нові оригінальні ідеї.

Соціологи переконують, що конкурентоспроможність є показником успішності та якісною характеристикою, певною соціальною перспективою, що передбачає соціальний та психологічний аспекти. Соціальний аспект (професійна соціалізація) пов'язують із формуванням професійних знань, умінь, навичок, засвоєнням соціально-професійних норм, становлення особистості як суб'єкта професійної діяльності. Психологічний аспект (професійний розвиток) зосереджений на становленні професійної самосвідомості, розвитку внутрішніх особистісних структур працівника, які забезпечують ефективне виконання ним своїх професійних функцій. Вагоме значення для конкурентоспроможного професіонала має творчий потенціал особистості, інтеграл психологічних та індивідуально-типологічних можливостей суб'єкта, що становлять базис для процесу саморозвитку, самоактуалізації, самовдосконалення [19].

Висновки. Проведений аналіз дає змогу з'ясувати, що «конкурентоспроможність» – це складний, багатоаспектний феномен, що передбачає посилення соціальної активності та відповідальності за власну долю. Відповідно, конкурентоспроможна особистість – це особистість, якій притаманні намагання виконувати власну професійну діяльність згідно з високою якістю та високими стандартами, а також прояв лідерства в умовах суперництва та напруженої боротьби з конкурентами. У сучасних складних умовах конкурентоспроможність набуває більшої значущості не тільки для особистості майбутнього офіцера, але і для суспільства в цілому, оскільки є стратегічною щодо процесу його розвитку.

Перспективи подальших досліджень. Наші наступні публікації будуть спрямовані на розкриття практичних аспектів розвитку конкурентоспроможності майбутніх офіцерів засобами тренінгових технологій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика : монография. Москва : Центр экономики и маркетинга, 1996. 208 с.
2. Библиотека экономиста. Основы экономических знаний. URL: <http://library.if.ua>.
3. Богиня Д.П. Конкурентоспроможність робочої сили в системі управління трудовими ресурсами. *Проблеми формування ринкової економіки: міжвід. наук. зб.* Київ : КНЕУ, 2001. 628 с.
4. Бучинська Т.В. Конкурентоспроможність персоналу як основний чинник підвищення ефективності діяльності підприємства. *Вісник Ужгородського національного університету.* 2016. Випуск 10, частина 1. URL: [file:///D:/Documents/Downloads/Nvuumevcg_2016_10\(1\)_18.pdf](file:///D:/Documents/Downloads/Nvuumevcg_2016_10(1)_18.pdf).
5. Ваврик А. Професіоналізм та конкурентоздатність особистості: психолого-соціальні аспекти. *Науковий вісник Демократичне врядування.* 2013. Вип. 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2013_12_10
6. Грішнова О.А. Конкурентоспроможність персоналу підприємства. *Україна: Аспекти праці.* 2005. № 3. С. 3–9.
7. Грошелева О.Г., Рязцева О.Є. Нові підходи до оцінки конкурентоспроможності управлінського персоналу. *Економічний вісник Національного гірничого університету.* 2007. № 1. С.103–110.
8. Ермолаева Е.П. Психология социальной реализации профессионала. Москва : Институт психологии РАН, 2008. 249 с.
9. Зельницький А.М., Водолазкий В.О., Труш Т.В. Моніторинг у системі управління якістю військової освіти у ВВНЗ, ВНП ВНЗ. *Вісник Національної академії оборони України.* Київ : НАОУ, 2009. Вип. 3 (11). С. 26–38.
10. Казаков М.В. Роль конкурентоспособности персонала в конкуренции между субъектами предпринимательства. *Современная конкуренция.* 2010. № 5 (23). С. 45–52.
11. Карамушка Л.М., Філь О.А. Формування конкурентоздатної управлінської команди (на матеріалі

діяльності освітніх організацій) : монографія. Київ : Фірма ІНКОС, 2007. 244 с.

12. Клименко С.М., Омеляненко Т.В., Барабась Д.О. та ін. Управління конкурентоспроможністю підприємства. Київ : КНЕУ, 2008. 520 с.

13. Коломієць В.М. Місце конкурентоспроможності персоналу в системі трудових відносин підприємства. *Економіка та підприємництво. Держава та регіони*. 2006. № 4. С. 169–172.

14. Маслак О.І., Квятковська Л.А., Кулінічев П.К. Конкуренція: її сутність та особливості в умовах глобалізації. *Технологический аудит и резервы производства*. 2014. № 3/3(17). С. 57–61.

15. Менеджмент персоналу : навчальний посібник. / В.М. Данюк, В.М. Петюк, С.О. Цимбалюк та ін.; за заг. ред. В.М. Данюка, В.М. Петюха. 2-ге вид., без змін. Київ : КНЕУ, 2006. 98 с.

16. Погрібна В.Л. Соціологія професіоналізму : монографія. Київ : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2008. 289 с.

17. Семикіна М.В. Конкуренція і конкурентоспроможність на ринку праці: методологія визначення. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 2. С. 94–103.

18. Скударь Г.М. Управление конкурентоспособностью крупного АО: проблемы и решения. Київ : Наук. думка, 1999. 496 с.

19. Соціологія і психологія : навчальний посібник. / За ред. Ю.Ф. Пачковського. Київ : Каравела, 2009. 267 с.

20. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации : учебник. 2-е изд. Москва : Эксмо, 2005. 544 с.

21. Хайек Ф. Индивидуализм и экономический порядок. Москва : Изограф, 2000. 256 с.